

Ampalaya

Protected Cropping

Pamilya *Cucurbitae* - ampalaya, milon, pipino

Sunod-tanim

Magtanim lamang ng mga gulay kagaya ng petsay, labanos, mustasa, kangkong, letsugas, kamatis, talong, sili, at mais matapos mag-ani. Iwasang muling sundan ng parehong pananim kagaya ng ampalaya, milon at pipino.

Panahon at Lupa

Ang ampalaya ay pananim pang tag-init na may temperaturang 20-35° sentigrado. Itinatanim ito sa matataas na lugar (higit 100 metro ang taas sa lebel ng dagat). Ang basang lupa dahil sa sobrang ulan at tinitigilan ng tubig ay umaayon sa pagdami ng mga mikrobyo na nagdadala ng sakit sa halaman. Mas mainam taniman ang mabuhanging lupa na mayaman sa organiko.

Protective structure

Ang tanimang may bubong na UV plastik ay magaling na proteksiyon sa malakas na ulan at sobrang pagkabasa ng lupa. Ang balangkas nito ay yari sa kawayan na tumatagal ng 3-5 taon.

Ang ani sa sa di-bubong na struktura ay doble ang dami sa ani ng tanim sa linang dahil sa maraming bunga nito at mahabang panahon ng pamumunga.

Sa detalye ng paggawa ng struktura, tingnan ang kalakip na *factsheet* para sa *protected structures*.

Paghahanda ng lupang taniman

Linisin at alisin ang damo sa lugar ng pagtataniman. Aruruhin at gayatin ang linang ng dalawang beses (isang paraan kada linggo) upang madurog at mapantay ang lupa at maalis ang mga damo.

Ihanda ang mga kama na may 1 metro ang luwang at may pagitang 2.5 metro. Maggawa ng kanal sa paligid ng *protected structure* para daluyan ng tubig.

Paghahanda ang taniman

Pananim na punlang ampalaya.

Pamamahala ng punla

Pasibulin ang mga binhi gamit ang *rag doll* o tuwalya. Kapag pumutok na ang butil, ilubog sa tanimang tray na may lamang 2:1:1 na nilutong lupa, *carbonized rice hull* at *vermicast*. Ilagay ang tray sa kanlong. Diligan ito ng tinimplang 2.5 litro ng calcium nitrate (15.5% N at 19% Ca) sa isang litro ng tubig 1 linggo bago ilipat-tanim. Patigasin ang mga punla sa pamamagitan ng pagbabawas ng dilig at paglalagay pasaglit-saglit sa initan 1 linggo bago maglipat-tanim.

Protected cropping structure showing trellising.

Pagsusupot ng bunga ng ampalaya upang di maitlugan ng fruitfly.

Paglilipat-tanim

Maingat na ilipat-tanim ang mga punlang may edad na 10-15 araw sa mga butas. Iwasang masugatan ang ugat at mapalapit ito sa abono. Sa hapon ang pinakamagandang oras ng paglilipat-tanim upang maiwasang malanta ang mga tanim. Diligan kaagad matapos magtanim.

Pagbabalag

Talian o ipako ang 6 metrong haba ng posteng kawayan sa bawat dulo ng struktura. Tulusan ng 12 pulgadang haba ng kawayang bawat puno ng ampalaya. Talian ng *straw* ang 2 kawayan at itali ang isang dulo nito sa kawad na nakatali sa magkabilang posteng kawayan. Ang *straw* ang gagapangan ng lumalaking ampalaya. Lagyan ng *net* o kulambo upang gapangan ng halaman sa ibabaw.

Pagbabawas ng sanga

Dalawang linggo makaraang ilipat-tanim, gupitin ang mga supang na sanga na wala pang 1.5 metro ang haba. Gumamit ng matalas at malinis na gunting o anumang pamputol upang di ito pagmulan ng inpeksyon at pagkalat ng sakit. Ilubog ito sa 70% na alkohol upang siguruhing ito ay mailinis o di kontaminado ng miikrobyo. Palagiang putulin ang mga sanga sa puno.

***Iwasang mag ispray ng pestisidyong *broad spectrum* upang di mamatay ang mga pukyutan.**

Pagsusupot ng bunga

Upang maiwasan ang paninira ng *fruitfly*, suputan ang mga namuong bunga ng papel o plastik (10 x 16 sentimetro). Talian ang plastik upang di malaglag o malipad ng hangin. Siguruhing ang pinakamaliit na nabuong bunga ay nasuputan. Kapag lumampas na ang laki nito sa hinliliit na daliri, ito ay huli na pagka't naitlugan na ito ng *fruitfly*.

Tamang laki ng pitasing ampalaya.

Pag-aani ng bunga

Ang pag-aani ay simula 45-50 araw makapunla. Ang mga bunga na puwede ng pitasin ay mataba, berde, banat at makinis na ang balat. Gumamit ng matalas na gunting o kutsilyo pamputol sa tangkay ng bunga. Mabigat ang timbang ng bunga kapag sa umaga namitas kaysa sa hapon. Mamitas ng bunga kada 2-4 na araw upang di mahinog ang bunga. Lagyan ng abonong *complete* (14-14-14) pagkatapos ng unang pitas at tuwing ikalawang linggo.

Pangangalaga sa napitas na bunga

Ang mga pinitas na bunga ay dapat ilagay sa kanlong at di mainitan upang di ito mangupis. Sa pagbiyahe ng ampalaya, sapinan ng dahon ng saging ang mga kahon bago ito isalansan ng ayos. Huwag masyadong siksikin ang lagayan upang di masira ang mga bunga.

Makatapos mag-ani

Alisin o bunutin agad ang mga puno ng ampalaya kung tapos ng anihan. Mahalagang tabunan ito ng lupa sa pag-aararo upang mamatay ang mga peste at sakit at di na kumalat pa sa ibang pananim.

Pamamahala sa pag-aabono, patubig, peste at mga sakit

Yugto ng paglaki ng ampalaya					
	Bago magtanim	Pagpupunla/ paglipat-tanim	Paghaba at paggapang	Pamumulaklak/ Pamumunga	Pamimitas
					
Pag-aabono	Bago maglipat-tanim, lagyan ng abono ang bawat butas na tataniman, ihalo ito sa lupa. Sa paglaki ng halaman, ilagay ang abono 1 pulgada ang layo sa puno ng halaman. Inatang huwag malagyan ng abono ang mga dahon upang di ito masunog. Ang karagdagang abono ay ilagay kada 2 linggo pagkatapos ng unang anihan. Ilagay ang mga sumusunod na dami ng abono kada puno.				
Panahon ng paglalagay	Paglipat-tanim	2 linggo pagkalipat-tanim	4 na linggo pagkalipat-tanim	6 na linggo pagkalipat-tanim	Karagdagang pag-aabono
Dami ng abono	500 gramo ng kompost o tuyong dumi ng hayop at 10 gramo ng <i>complete</i> (14-14-14 NPK) kada puno	5 gramo ng <i>urea</i> (45-0-0 NPK) at 5 gramo ng <i>complete</i> kada puno ng halaman. Gahukan ang puno at diligin pagkatapos mag-abono.	5 gramo ng <i>complete</i> at 5 gramo ng <i>muriate of potash</i> (0-0-60). Gahukan ang puno at diligin pagkatapos mag-abono.	5 gramo ng <i>complete</i> at 5 gramo ng <i>muriate of potash</i> (0-0-60). Gahukan ang puno at diligin pagkatapos mag-abono.	5 gramo ng <i>complete</i> at 5 gramo ng <i>muriate of potash</i> (0-0-60). Gahukan ang puno at diligin pagkatapos mag-abono.
Pagdilig	Linyahan ng tubo ng patubig ang bawat tudling. Ang agwat ng butas ng tubo ay 25 cm o mas malimit pa. Mainam na basaing mabuti ang lupa upang maganda ang pagtubo ng mga ugat ng halaman. Sa umaga lang magdilig, iwasan magdilig sa hapon upang di magkaroon ng pagkalat ng sakit na amag.				
		Diligan kaagad pagkatapos maglipat-tanim. Basaing maigi ang lupa.	Magdilig 4-6 na oras o hangga't basa na ang lupa kada 2-3 araw	Magdilig 2-3 oras o hangga't basa na ang lupa kada 1-2 araw. Huwag hayaang matuyot ang halaman.	Magdilig 2-3 oras o hangga't basa na ang lupa kada 1-2 araw. Huwag hayaang matuyot ang halaman.
Peste	Regular na bisitahin at tingnan ang mga talbos at dahon ng halaman kung may peste ito. Pisain ang mga itlog at uod, putulin ang mga may leafminer na dahon at bungang may fruitfly bago isilid ito sa isang supot at ibaon sa lupa. Iwasang magpalipat-lipat sa tanimang may atake ng tungaw upang di ito kumalat. Mag spray lamang ng rekomendadong pestisidyo kung kinakailangan.				
		<i>Squash beetles, aphids at leafminers</i>	<i>Squash beetles, aphids, whiteflies at leaf folders</i>	<i>Fruitflies, melon worm, aphids</i>	<i>Fruitflies, melon worm, aphid</i>
Sakit	Regular na bisitahin at tingnan kung may mga sintomas ng sakit. Bunutin ang mga may sakit at marahang putulin ang mga may sakit na halaman at ilagay ito sa supot na plastik o ibaon sa lupa. Kailangang laging malinis ang gagamiting pamputol upang maiwasan ang pagkalat ng sakit. Ilubog ito sa 70% alkohol. Mag ispray ng mga pestesidyong rekomendado para sa mga nasabing sakit.				
			<i>Bacterial wilt, Cercospora, downy mildew, at namamarako</i>	<i>Bacterial wilt, Cercospora, downy mildew. at namamarako</i>	<i>Bacterial wilt, Cercospora, downy mildew, little leaf, at namamarako</i>

Applied Horticultural Research Pty Ltd (AHR), the Australian Centre for International Agricultural Research (ACIAR) and NSW Department of Primary Industries (NSW DPI) make no representations and expressly disclaims all warranties (to the extent permitted by law) about the accuracy, completeness, or currency of information in this fact sheet. Users of this material should take independent action before relying on its accuracy in any way. Reliance on any information provided by AHR, ACIAR or NSW DPI is entirely at your own risk. AHR, ACIAR or NSW DPI are not responsible for, and will not be liable for, any loss, damage, claim, expense, cost (including legal costs) or other liability arising in any way from your use or non-use of information in this fact sheet, or from reliance on information AHR, ACIAR or NSW DPI provides to you by any other means.